

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Природничо-географічний факультет

Кафедра хімії, екології та методики їх навчання

РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ
ОК 40. Соціально-екологічна

Галузь знань 10 Природничі науки

Спеціальність 101 Екологія

Освітньо-професійна програма «Екологія»

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Європейська кредитно-трансферна система
організація навчального процесу

Умань – 2023

Розробники програми: Мандебура С.В. викладач кафедри хімії, екології та методики їх навчання; Душечкіна Н.Ю. кандидат педагогічних наук, доцент; Подзерей Р.В. кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Робоча програма практики розглянута та схвалено на засіданні кафедри хімії, екології та методики їх навчання
Протокол № 1 від “28” серпня 2023 року

В.о. завідувача кафедри хімії, екології та методики їх навчання

Наталія ГОРБАТЮК

Ухвалена науково-методичної комісії природничо-географічного факультету
Протокол № 1 від “29” серпня 2023 року

Голова науково-методичної комісії природничо-географічного факультету

Інна РОЖІ

ВСТУП

Практика є невід'ємною складовою освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 101 Екологія освітнього ступеня «бакалавр». Вона становить важливу та обов'язкову ланку в підготовці високо кваліфікованих спеціалістів до майбутньої діяльності за фахом.

Організація, проведення, контроль за здійсненням практики відповідають Державним стандартам підготовки фахівців. Програма розроблена згідно Закону України «Про освіту» (прийнятий від 05.09.2017 р., набрання чинності 28.09.2017 р.), «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» (затвердженого наказом МОН України від 08.04.1993 р. №93), Положення «Про організацію освітнього процесу в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини» (затвердженого на засіданні вченої ради 25.10.2022 року, протокол №4), «Положення про організацію практик в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (денної та заочної форми навчання)», (затвердженому на засіданні Вченої ради Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини від 21.01.2021 р., протокол № 10).

Програма навчальної соціально-екологічної практики є основним навчально-методичним документом для здобувачів вищої освіти та керівників від навчального закладу і баз практики.

Робоча програма розроблена відповідно до наскрізної програми, яка складена на основі освітньої програми «Екологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти .

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти із сучасними соціальними службами та їх діяльністю, екологічними підприємствами та соціальною роботою в них, а також удосконалити професійні вміння та навички здобувачів вищої освіти на основі залучення до безпосередньої практичної діяльності у роботі цих служб.

Завдання:

- планування свого робочого графіку;
- утримання професійних записів;
- використання теорій і моделей соціальної роботи на практиці;
- здійснення процесу соціальної роботи;
- застосування методів соціальної роботи;
- аналіз своєї діяльності;
- проведення екологічних заходів.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні володіти компетентностями:

ЗК03. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Очікувані результати навчання:

ПРН 07. Розв'язувати проблеми у сфері захисту навколишнього середовища із застосуванням загальноприйнятих та/або стандартних підходів та міжнародного і вітчизняного досвіду.

ПРН 09. Демонструвати навички оцінювання непередбачуваних екологічних проблем і обдуманого вибору шляхів їх вирішення.

ПРН 12. Брати участь у розробці та реалізації проектів, направлених на оптимальне управління та поведіння з виробничими та муніципальними відходами.

ПРН 17. Усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИКИ

Практика проводиться шляхом відвідування або перебування на діючих промислових та комунальних підприємствах, науково-практичних установах, екскурсіях на певних об'єктах природно-заповідного фонду. Впродовж практики здобувачі мають отримати навички встановлення природних і антропогенних чинників, що визначають особливості формування екологічного стану місцевості перебування. Практика передбачає дослідження закономірностей і специфічних особливостей територіальної організації виробництва згідно з економічними, технічними і природними умовами конкретної території, її ландшафтним і природно-ресурсним потенціалом. З базами практики університет завчасно укладає договори на її проведення за відповідною формою.

Планування і проведення занять та екскурсій під час практики здійснюється спільно з керівниками практики від вищого навчального закладу та бази практики. Заняття під час практики проводяться у вигляді лекцій, семінарів, практичних і лабораторних робіт, які сприятимуть поглибленню теоретичного навчання з використанням матеріальних можливостей і готової продукції бази практики. Заняття розкривають здобувачам вищої освіти перспективи розвитку спеціальності і готувати їх до курсових, випускних робіт. Для проведення таких занять залучають найбільш кваліфікованих вчених і співробітників бази практики.

Здобувач вищої освіти зобов'язаний відвідувати теоретичні заняття, що організуються для практикантів за погодженням керівників практики від університету і підприємства.

Екскурсії під час практики проводяться з метою набуття здобувача вищої освіти - практикантами найбільш повної уяви про базу практики, її структуру, взаємодію її окремих підрозділів, діючу систему управління. Для розширення світогляду і ерудиції здобувачів вищої освіти екскурсії проводяться не лише на базі, де вони проходять практику, але і на інших підприємствах, організаціях і закладах суміжних галузей.

Кількість годин, що відводиться на заняття та екскурсії для здобувача вищої освіти, не перевищує шести годин на тиждень.

Соціально-екологічна практика проводиться у відповідності з робочою програмою, яка узгоджена з підприємствами та установами до початку практики. В робочу програму входить календарний графік, який передбачає:

- оформлення та одержання перепусток на підприємство;
- вивчення правил техніки безпеки;
- проведення навчальних занять і екскурсій;
- виконання самостійних завдань на конкретному робочому місці;
- оформлення звіту;
- здача заліку по практиці.

Здобувач вищої освіти повинен чітко дотримуватися правил внутрішнього розпорядку підприємства. Керівник практики від закладу вищої освіти повинен (разом з керівником від підприємства) забезпечити переміщення здобувачів вищої освіти по підприємству у відповідності з графіком.

Підприємства, де проходять практики та їх керівники разом з керівниками практикою від університету несуть відповідальність за організацію, якість і результати практики здобувачів вищої освіти.

Навчальна практика здобувачів вищої освіти проводиться в індивідуальному та груповому порядках. Поставлені цілі реалізуються у процесі самостійного вивчення виробництва та виконання окремих виробничих задач на базі підприємств, де проходить практика.

Організацію і контроль проведення виробничої практики від ВНЗ здійснює керівник практики, який призначається наказом по університету.

Обов'язки керівника практики:

- проведення організаційних заходів і консультацій про проходження практики;

- організація інструктажу з техніки безпеки з відповідною реєстрацією в журналі;
- надання здобувача вищої освітим-практикантам необхідних документів (направлення, програма, щоденник практики, індивідуальне завдання);
- контроль за прибуттям здобувачів вищої освіти на базу практики, умовами праці та побуту;
- контроль виконання здобувача вищої освіти - практикантами програми практики;
- оцінювання здобувачів вищої освіти за результатами проходження практики;
- підготовка та подання звіту завідувачу кафедри щодо організації та проведення практики.

Обов'язки здобувачів вищої освіти при проходженні практики:

- за тиждень до початку практики пройти медичний огляд, прослухати лекцію з охорони життя і безпеки, виробничої гігієни та санітарії;
- до початку практики одержати від групового керівника-методиста практики консультації щодо оформлення необхідних документів;
- своєчасно прибути на базу практики;
- у повному обсязі виконати всі завдання, передбачені програмою практики і вказівками її керівників;
- вивчити і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- приходити не пізніше як за 15 хв. до початку робочого дня;
- у випадку відсутності або запізнення повідомляти про це старосту, групового керівника, методиста, пояснювати причину відсутності або запізнення, надавати необхідні документи, що засвідчують відсутність (довідку про хворобу тощо);
- відвідувати консультації, методичні наради, які проводить керівник або методист з практики;
- у встановлений термін здавати звіт про виконання завдань практики

ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Згідно з поставленим завданням здобувач збирає матеріал для написання звіту за такими основними розділами:

- Аналіз поточного екологічного стану та ситуації в природному середовищі (або на промислових об'єктах) у межах області, району, міста, сільськогосподарських, промислових, лісогосподарських або інших підприємств з метою оптимізації та покращення.
- Проведення аналізу екологічної ситуації та стану природного середовища на об'єкті практики.
- Виконання екологічного картографування об'єкту практики або регіону його впливу.
- Моніторинг та прогнозування небезпечних техногенних процесів на регіональному, спеціальному та локальному рівнях щодо об'єкта практики.
- Створення (при необхідності) комп'ютерних баз даних екологічної інформації, геоінформаційних систем, електронних екологічних карт для регіональних, міських, районних, рекреаційних зон, промислових, агропромислових або інших підприємств з

метою розробки інформаційно-керуючих систем управління довкіллям.

- Розробка проектів з оцінки впливу на навколишнє середовище згідно з Державними нормами.

- Підготовка та розробка програм охорони природного середовища на обласному, районному, міському рівнях та на відповідних об'єктах практики.

Під час проходження практики кожний здобувач окрім загальних завдань виконує індивідуальне завдання, яке повинно сприяти більш глибокому засвоєнню окремих природоохоронних питань і питань, що пов'язані з організацією та управлінням екологічною діяльністю виробництва. Індивідуальні завдання можуть включати:

- Здійснення елементів наукових досліджень відповідно до програми науково-дослідної роботи студентів.
- Питання покращення технологічних процесів, які мають негативний вплив на навколишнє середовище.
- Розробка стратегій раціонального використання сировини і матеріалів.
- Вивчення можливостей розробки енергозберігаючих технологій та раціонального використання ресурсів.
- Аналіз причин і наслідків екологічних і аварійних ситуацій на підприємстві.
- Ідентифікація джерел забруднення довкілля та їхнього впливу.
- Ведення обліку техногенних впливів і складання статистичної звітності щодо охорони природи.

Індивідуальні завдання видає керівник практики. Тематика завдань повинна бути актуальною, та мати практичну цінність. При виконанні індивідуального завдання здобувачі можуть використовувати технічну літературу, загальну статистичну звітність підприємств або організації, матеріали науково-дослідної роботи на виробництві, матеріали вітчизняного та закордонного досвіду щодо застосування найкращих доступних технологій виробництва, а також результати власних досліджень

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Під час проходження практики кожний студент виконує індивідуальне завдання, яке повинно сприяти більш глибокому вивченню окремих природоохоронних питань і питань, що пов'язані з організацією та управлінням екологічною діяльністю виробництва. Індивідуальні завдання включають:

- інформування підприємств та організацій з питань їхніх соціально-екологічних прав та обов'язків;
- проведення спостереження за діяльністю підприємств чи організацій, збір інформації;
- надання, за можливістю, соціальної-екологічної допомоги;
- планування і проведення конкретних заходів;
- допомога агенції у здійсненні контролю за дотриманням

законодавства з конкретного питання;

- формування громадської думки щодо державної політики з питань соціально-екологічної допомоги та захисту;
- інформування зацікавлених органів про ведення діяльності підприємства чи організації;
- допомога і участь в наданні консультацій з екологічних питань;
- здійснення просвітницької діяльності з питань соціально-екологічної політики.

Індивідуальні завдання видає керівник практики університету. Тематика завдань повинна бути актуальною, мати практичну цінність як для певного виробництва, так і для здобувача вищої освіти-практиканта.

При виконанні індивідуального завдання здобувачі вищої освіти можуть використовувати технічну літературу, загальну статистичну звітність підприємств, матеріали науково-дослідної роботи на виробництві, матеріали найкращого вітчизняного та закордонного досвіду з організації та управління екологічною діяльністю підприємств, а також результативних досліджень.

Тематика індивідуальних завдань

- Ознайомлення з обладнанням і методами контролю за хімічним забрудненням навколишнього середовища, що застосовуються на данному виробництві.
- Вивчити методи контролю за фізичним забрудненням навколишнього середовища.
- Вивчити правила відбору проб повітря, води і ґрунтів для аналізу.
- Вивчити керівні нормативних документів (КНД) щодо дослідження параметрів навколишнього середовища.
- Вивчити методики оцінки техногенного навантаження на навколишнє середовище в результаті діяльності підприємства та оцінки його наслідків.
- Вивчити методи проведення моніторингу атмосферного повітря, води і ґрунтів в районі розташування промислового підприємства.
- Ознайомитись з інформаційним забезпеченням системи екологічного моніторингу (підприємства, галузі, регіону).
- Ознайомитись із методами картографічного і геоінформаційного забезпечення екологічного моніторингу.
- Формування економічного механізму природокористування.
- Регулювання використання природних ресурсів та запобігання забрудненню довкілля.
- Ліцензування екологічно небезпечних видів діяльності.
- Встановлення нормативів якісного стану природних ресурсів.
- Формування та використання державних фондів охорони довкілля.
- Регулювання використання ресурсів державного значення.
- Державний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства.
- Проведення єдиної науково-технічної політики охорони, раціонального використання та відновлення природних ресурсів.
- Проведення екологічної політики збереження біорізноманіття.
- Екологічна освіта та екологічне виховання.
- Регулювання використання природних ресурсів місцевого значення.
- Впровадження економічного механізму природокористування.
- Проведення моніторингу та обліку об'єктів природокористування і забруднення довкілля.
- Здійснення контролю за дотриманням природоохоронного законодавства.
- Розробка програм впровадження природоохоронних заходів, визначення та реалізація інвестиційної політики.
- Інформування населення та зацікавлених підприємств, установ і організацій з

екологічних питань.

- Проведення локального та об'єктного моніторингу.
- Організація розробки місцевих екологічних програм та проєктів.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ ПРО ПРАКТИКУ (ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ)

Звіт із практики є основним документом, що характеризує роботу здобувача вищої освіти під час проходження практики. В ньому послідовно викладаються дані про виконання завдань практики, індивідуального завдання та завдання по НДР (при його наявності).

В звіті повинні бути відображені такі найважливіші питання:

- загальна характеристика підприємства чи господарського об'єкту, де проходила практика, опис основних виробничих (технологічних) процесів;
- загальна схема підприємства (господарського об'єкту) із нанесенням джерел забруднення довкілля, місць вилучення відходів та їх складування, очисних споруд, санітарно- захисної зони та інше;
- встановлення основних технологічних джерел хімічного забруднення атмосфери, поверхневих водойм, підземних водоносних горизонтів, ґрунтів;
- встановлення джерел фізичного забруднення довкілля;
- визначення видів забруднювачів атмосфери, водних ресурсів, ґрунтів та складувиробничих і побутових відходів за ступенем їх токсичності;
- заходи по зменшенню і ліквідації забруднюючих викидів і скидів, утилізації відходіввиробництва;
- розгляд маловідходних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій;
- системи раціонального водоспоживання та оборотні системи водопостачання;
- структура управління екологічною діяльністю підприємства;
- заходи механізації та автоматизації природоохоронного обладнання;
- еколого-економічні аспекти діяльності підприємства.

Звіт з практики повинен містити такі основні розділи: зміст, вступ, основну частину (щоскладається з окремих підрозділів), індивідуальне завдання, висновки, список літератури.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ **Критерії оцінювання соціально-екологічної** **практики**

№ з/п	Зміст виконаної роботи здобувачем вищої освіти	Бали
1.	Складання плану ІНДЗ	2
2.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	2
3.	Аналіз сучасного стану дослідження проблеми	2
4.	Логічність і послідовність викладення основного тексту	2
5.	Дотримання правил реферуванням наукових публікацій	2
6.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	2
7.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титольний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	2
8.	За оформлення і здачу звіту (максимальний бал 60)	60
9.	Історія науково-дослідної установи, або підприємства – 0-5 б.;	5
10.	Напрями роботи установи, або підприємства – 0-8 б	8

11.	Короткий опис відділів науково-дослідної установи, або підприємства, їх технологічні процеси, тощо – 0-8 б	8
12.	Вчасно подана документація	5

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою
	для заліку
90-100 A	зараховано
82-89 B	
75-81 C	
69-74 D	
60-68 E	
35-59 FX	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34 F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ (ВИД ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ)

Після закінчення соціально-екологічної практики здобувач вищої освіти надає керівнику практики письмовий звіт, виконане індивідуальне завдання.

Звіт повинен містити відомості про виконання здобувачем вищої освіти усіх розділів програми практики, її змісту, індивідуального завдання, висновки і пропозиції, список використаної літератури і додатки (форми документів, розрахунків).

Оформляється звіт відповідно до вимог, встановлених стандартом по оформленню документації. Об'єм звіту повинен бути в межах 1-15 сторінок основного тексту (без урахування списку літератури і додатків).

За підсумками практики в університеті проводяться підсумкові конференції протягом перших десяти днів після її закінчення. Підсумки навчальної практики обговорюються на засіданні кафедри.

Вимоги до звіту. Загальна форма звітності здобувача вищої освіти за практику – це письмовий звіт, підписаний здобувачем вищої освіти, груповим керівником та методистами. Письмовий звіт разом з іншими документами, визначеними програмою практики (щоденник, характеристика (виробничі практики), відгук про роботу здобувачів вищої освіти (навчальні практики) (Додаток 8) та інше), подається на перевірку груповому керівнику практики від університету. Характеристика навчальної практики – це відгук про роботу здобувача вищої освіти завіряється керівником. Відгук від бази практики може бути індивідуальним (у випадку проходження практик за місцем проживання) або відгук на групу здобувачів вищої освіти.

Звітна конференція із захисту практики відбувається у присутності комісії, яка призначається розпорядженням декана / директора, до складу якої входять керівники практики від закладу вищої освіти і, за можливості, від баз практики, викладачі кафедр.

Загальна оцінка за практику вноситься в заліково-екзаменаційну відомість та залікову книжку за підписом групового керівника після перевірки робочої документації всіма методистами за наявності їх підписів на титульній сторінці робочої документації. Оцінка за практику враховується стипендіальною комісією при визначенні рейтингу успішності здобувача вищої освіти.

Здобувачі вищої освіти, які не пройшли практику або частину практики з поважних причин, мають право на її продовження у вільний від навчання час при

наявності відповідних документів.

Здобувач вищої освіти, який отримав незадовільну оцінку з практики, відраховується з університету.

Підсумки кожного виду практики обговорюються на засіданнях відповідних кафедр, а загальні підсумки практики підводяться на вчених радах факультетів/інституту.

Термін зберігання робочої документації з практики визначається наскрізною програмою практики, а звіт здобувача вищої освіти зберігається на випусковій кафедрі 3 роки.

Результати практики для всіх освітніх ступенів («бакалавр», «магістр», «доктор філософії») оцінюються за 100–бальною шкалою.

Оцінка за практику враховується стипендіальною комісією при визначенні рейтингу успішності здобувача вищої освіти.

Форма підсумкового контролю, згідно навчального плану

СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соломенко Л.І. Загальна екологія. Херсон, 2020. 351с.
2. Лико Д.В., Лико С.М., Портухай О.І., Глінська С.О. Екологія. Олді-Плюс, 2020. 300 с.
3. Подзерей Р.В. Основи екології: робочий зошит. Умань, 2019. 60с.
4. Душечкіна Н.Ю. Екологія: робочий зошит. Умань, 2018. 112с.
5. Лико Д.В., Лико С.М., Портухай О.І. Екологія. Херсон, 2016. 299с.
6. Совгіра С.В. Екологія. Умань, 2013. 291с.
7. Харченко Б.І., Харченко Н.Б., Харченко О.Б., Цимбалюк В.І. Екологія. Львів, 2013. 232 с.
8. Юрченко Л. Екологія. Центр навчальної літератури, 2019. 304 с.
9. Мягченк О. Основи екології. Центр навчальної літератури, 2019. 312 с.
10. Соломенко Л.І., Боголюбов В.М., Волох А.М. Загальна екологія. Київ, 2018. 352 с.
11. Карпенко В.П., Мостов'як І.І., Пушкарьова-Безділь Т.М. Оцінювання сформованості екологічних компетентностей. Одеса. 2017. 59 с.
12. Бугай О., Бойчук Ю., Солошенко Е. Екологія і охорона навколишнього середовища. Київ, 2016. 316 с.
13. Франчук Г. М. Загальна екологія. Київ, 2015. 232 с.
14. Бобильов, Ю.П., Бригадиренко, В.В., Булахов, В.Л., Гайченко, В.А., Гассо В.Я., Дідух Я.П., Івашов А.В., Кучерявий В.П., Мальований М.С., Мицик Л.П., Пахомов О.Є., Царик Й.В., Шабанов Д.А. Екологія: базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів. Фоліо 2014. 666 с.